

Такої ж думки дотримується і ряд вітчизняних вчених. Наприклад, С.С. Алексєєв, наголошуючи на невід'ємності процесуальних форм з правовим примусом, вважає, що державний примус є вельми гострим і жорстким заходом впливу і тому потребує особливої юридичної процедури, яка б забезпечувала застосування державно-примусових засобів впливу на засадах правосуддя [5, с.285]. Тієї ж думки І.С. Котюргін: «жодна важлива дія не обходиться без регулювання її спеціальними процедурними правилами» [6, с.181–182]. Особливо це має стосуватися заходів адміністративного припинення спеціального призначення, оскільки наслідком їх застосування може бути навіть позбавлення життя. Так, за даними МВС України в 2000–2001 рр. зареєстровано 384 випадки застосування працівниками міліції вогнепальної табельної зброї. При цьому загинуло 44 громадянина, а 196 отримало поранення.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що статті Закону України «Про міліцію», які регламентують владні повноваження працівників міліції, доцільно доповнити детальним визначенням підстав та порядку їх реалізації. Це могло б стати однією з правових гарантій дій працівника міліції в межах закону, полегшити йому виконання відповідних обов'язків.

Список літератури: 1. Горшенев В.М. Структура правового статусу громадянина в світє Конституції СССР 1977г. // Правопорядок и правовой статус личности в развитом социалистическом обществе в свете Конституции СССР 1977 г. Саратов, 1980. 2. Кодекс практических действий сотрудников полиции по задержанию и обыску в рамках установленной процедуры (Великобритания). М., 1993. 3. Закон Чешского Национального Совета «О полиции Чешской Республики». М., 1993. 4. Фролов О.С. Проблеми правового регулювання і практики застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ: Дис... канд.юрид.наук (12.00.07). Х., 2000. 5. Докладніше див.: Осадчий В.І. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ст. 189⁴ КК України): Автореферат дис. ...канд. юрид. наук. К., 1994. 6. Государственное право Германии. Т.2. М., 1994. 7. Алексєєв С.С. Общая теория права: В 2-х т. Т.1. М., 1981. 8. Котюргин С.И. Административно-процессуальная форма как средство обеспечения социалистической законности. Омск, 1973.

Надійшла до редколегії 22.06.02

В.І. Курило

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКІВ ОХОРОННИХ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО ЗБЕРІГАННЯ, НОСІННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ

Не дивлячись на певні організаційно-правові заходи, що вживаються на державному рівні для усунення перешкод у розвитку підприємницької діяльності, недопущення недобросовісної конкуренції, ситуація в сфері охоронного бізнесу залишається досить специфічною. Одні суб'єкти підприємницької діяльності з надання охоронних послуг використовують зброю та спеціальні засоби при наданні таких послуг, інші – не мають цього права.

Сьогодні всі суб'єкти підприємницької діяльності, що надають охоронні послуги, підставно, на наш погляд, класифікувати за ознакою наявності права власності на вогнепальну зброю та спеціальні засоби, як основного чинника впливу на конкурентноспроможність суб'єктів підприємницької діяльності з надання послуг з охорони власності та фізичних осіб. Це три групи підприємств:

1. Підприємства, охоронний персонал яких згідно з чинним законодавством України має право на носіння, зберігання і використання вогнепальної зброї та спеціальних засобів при виконанні договірних робіт з надання охоронних послуг; до них відносимо всі спеціальні державні організації, що надають охоронні послуги, і діють на підставі законів України та відповідних положень. Це:

- 1) ДСО при МВС України;
- 2) інші органи та підрозділи МВС України;
- 3) підрозділи внутрішніх військ МВС України;
- 4) служба інкасації та перевезень цінностей НБУ.

2. Підприємства, які не мають права мати вогнепальну зброю, проте їх право на володіння будь-якими спецзасобами, використання яких передбачене чинним законодавством, не обмежене: до них відносимо державні підприємства як суб'єкти права власності, які надають охоронні послуги на підставі ліцензій МВС України на право надання послуг по охороні власності та громадян;

3. Підприємства, охоронний персонал яких не має такого права: до них відносимо підприємства з недержавною формою власності, які здійснюють охоронну діяльність на підставі ліцензій МВС України на право надання послуг по охороні власності та громадян.

Привертає увагу, що до першої групи підприємств належать виключно державні підприємства (організації) як суб'єкти права власності. Право працівників таких підприємств мати зброю та спеціальні засоби встановлюється законодавчо [1].

Для військовослужбовців внутрішніх військ МВС України такою підставою є, насамперед, Закон України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України» [2], який, в свою чергу, носить відсильний характер: п.8 ст.10 цього Закону встановлює, що військовослужбовцям внутрішніх військ для виконання покладених на них обов'язків надається право використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про міліцію», військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства України.

Для ДСО при МВС України використання та застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї, крім Закону України «Про міліцію», обумовлено в Положенні про Державну службу охорони при МВС України [3], а для працівників вільнонайманого складу ДСО – ще й Настановою по організації служби сторожових і воєнізованих підрозділів охорони при органах внутрішніх справ [4].

Таким чином, діюче законодавство України надає право спеціальним державним органам для виконання покладених на них обов'язків, в тому числі і для здійснення договірної діяльності з надання охоронних послуг, використовувати та застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби, а також заходи фізичного впливу. У зв'язку з тим, що в разі надання ними платних послуг по охороні власності та громадян, ці органи (організації) фактично стають суб'єктами підприємницької діяльності з надання таких послуг, то питання рівня озброєності, розглядається нами в загальному розрізі озброєності охоронних підприємств, а не як право спеціальних органів на носіння та застосування вогнепальної зброї.

Для другої групи підприємств – державних підприємств, та третьої – підприємств з недержавною формою власності, підприємців, які надають охоронні послуги на підставі ліцензії МВС України, наявна спільна ознака – чинним законодавством вони не наділені правом користування та застосування вогнепальної зброї, тобто зброї мати не можуть. Ця особливість їхнього правового становища щодо користування та застосування зброї принципово відрізняє їх від першої групи підприємств по запропонованій нами класифікації.

Носіння, зберігання та придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської) працівниками цих підприємств без передбаченого законом дозволу є злочином і тягне за собою кримінальну відповідальність, передбачену ч.1 ст.263 КК України.

Придбання, зберігання та носіння зброї цими категоріями громадян проводиться на загальних підставах відповідно до чинного законодавства України. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.92 р. № 2471-ХІІ встановлює спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна [5].

Дозвільною системою органів внутрішніх справ України видаються дозволи на такі види майна:

а) на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку;

б) на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку;

в) на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку;

г) на холодну та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку.

Чинне законодавство України не передбачає права власності громадян на короткоствольну вогнепальну зброю. Не передбачено таке право і для юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, крім правоохоронних органів та служби інкасації та перевезень цінностей НБУ [6], про що вказувалося вище.

Проте правовий статус підприємств другої та третьої групи, з питань, які розглядаються, містить і певні відмінності. Вони полягають у праві користування спеціальними засобами, що використовуються правоохоронними органами.

Вже згадана Постанова ВРУ від 17.06.92р. № 2471–ХІІ в додатку 1 до неї обмежує право власності громадян, громадських об'єднань, юридичних осіб недержавних форм власності, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України на певні види майна. Електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, не можуть перебувати у власності перелічених фізичних та юридичних осіб. Із згаданої Постанови випливає, що юридичні особи державної форми власності, на відміну від юридичних осіб недержавної форми власності, не обмежені Законом у праві мати у власності, а значить і користуватися, спеціальні засоби, які використовуються правоохоронними органами. На практиці таке правове становище щодо права користування цими засобами ставить суб'єкти підприємництва з державною формою власності, які надають охоронні послуги, у більш вигідне становище на ринку охоронних послуг порівняно з суб'єктами підприємницької діяльності з недержавною формою власності, оскільки ця ознака теж є одним із елементів рівня озброєності.

Проте в практиці підприємницької діяльності по наданню охоронних послуг, підприємств з державною формою власності, які надають послуги по охороні власності та громадян на підставі ліцензії МВС України, практично немає. Тому аналіз цієї відмінності та класифікація підприємств за такою ознакою не становить практичної зацікавленості для теми дослідження.

Єдиними спеціальними засобами, які можна назвати засобами самозахисту (в редакції нормативної лексики – засоби самооборони), що можуть вільно зберігатися та носитися працівниками недержавних охоронних підприємств, як і будь-якими громадянами, які досягли 18-ти річного віку, є упаковки (балончики) з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії [7].

Виняток становлять тільки газові балончики сльозоточивої та дратівної дії, які використовуються правоохоронними органами, про що їх виробник прямо зазначає в інструкції виробу.

Чинне законодавство України спеціально не встановлює правила застосування засобів самозахисту саме працівниками охоронних підприємств, які надають послуги з охорони власності та громадян на підставі ліцензії МВС.

У зв'язку з таким правовим становищем щодо застосування названих засобів при необхідності застосування таких, працівникам охорони (безпеки) цих підприємств слід керуватися законами та нормативно-правовими актами, які є підставою застосування спеціальних засобів для всіх громадян.

Нормативно-правовими актами, що регламентують порядок застосування засобів самозахисту, є вже згадане Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівної дії [7].

Засоби самооборони застосовуються громадянами:

- для захисту від злочинних посягань на своє життя, здоров'я, житло та майно, а також життя і здоров'я, житло та майно інших громадян;
- для захисту від нападу на приміщення організацій та суб'єктів підприємницької діяльності, де вони працюють;
- для затримання особи, яка скоїла злочин і намагається втекти або вчинити опір, з наступною передачею її працівникам органів внутрішніх справ.

Окремо доцільно зупинитися на праві власності фізичних та юридичних осіб на газову зброю: пістолети та револьвери, та пневматичну зброю з сукупними параметрами, що перевищують: калібр – понад 4,5 мм та швидкість польоту кулі – понад 100 м/с.

Як уже зазначалося, Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.92р. № 2471–ХІІ встановлює спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, в тому числі і на газову та пневматичну зброю з названими параметрами. Таке право надане як фізичним особам, так і юридичним особам, незалежно від форми власності. Придбання такої зброї проводиться після отримання відповідного дозволу на придбання, що видається дозвільною системою органів внутрішніх справ за місцем проживання громадянина чи розташування юридичної особи. Для цього повинні бути відповідні умови зберігання зброї, які унеможливають несанкціонований доступ до зброї [8, 9].

За порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації та обліку такої зброї громадяни та посадові особи юридичних осіб притягуються до адміністративної відповідальності згідно зі ст.195-2 КУпАП.

Аналіз правового регулювання цього питання показує, що законодавець не виділяє як окрему категорію «працівники охоронних підприємств», «охоронці», «охоронники» щодо права власності на вогнепальну зброю та спеціальні засоби, що, зазвичай, використовуються при здійсненні охорони як власності, так і фізичних осіб. Відповідно, законодавство і не визначає окремих правил застосування зброї та спецзасобів цими категоріями громадян за службовою ознакою.

Єдиним видом зброї, що можуть мати охоронні підприємства, як і будь-які інші юридичні особи, є газова або пневматична зброя.

Індивідуальні дозволи на вогнепальну зброю (мисливську гладкоствольну та нарізну), яку можуть мати працівники охоронних підприємств як громадяни, не дозволяють використовувати її при виконанні охоронних функцій, оскільки правила зберігання такої зброї забороняють носити її в громадських місцях в незахопленому стані [9]. Тому розглядати таку можливість використання цієї вогнепальної зброї працівниками охоронних підприємств не доцільно.

На наш погляд, не відповідає Конституції України норма Постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.92 р. № 2471–ХІІ, що встановлює перелік видів майна, яке не може знаходитись у власності громадян та юридичних осіб недержавної форми власності, відносно права власності на засоби індивідуального захисту, а саме шоломи та бронезилети. Така позиція виходить із конституційної норми про право кожного на захист свого життя та здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань. Невиправдане включення вищеназваних засобів індивідуального захисту до переліку видів майна, що не може бути у власності громадян – по-перше, оскільки ці засоби не можуть мати активну роль, а відіграють лише пасивну функцію захисту людини; та юридичних осіб недержавної форми власності – по-друге, оскільки поділ юридичних осіб щодо можливості мати такі засоби самозахисту за формою власності не відповідає ч.4 ст.13 Конституції України: «Усі суб'єкти права власності рівні перед законом», та п.п.4, 5 ст.2 Закону України «Про власність» [10]: «Всі форми власності є рівноправними», «Україна створює рівні умови для розвитку всіх форм власності та їх захисту».

Очевидно, що дискримінація недержавної форми власності у зазначеній Постанові ВРУ стосовно засобів самозахисту, суперечить згаданим законодавчим нормам.

Досвід багатьох держав, зокрема Бельгії, Литви, Німеччини, Росії, США та ряду інших показує, що держава може досить ефективно регулювати право власності на зброю (в тому числі короткоствольну). Так, Закон Російської Федерації «О частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации» від 11 березня 1992 р. № 2487–І регулює на законодавчому рівні носіння та застосування вогнепальної зброї працівниками охоронних підприємств при виконанні ними охоронних функцій як суб'єктами права власності на зброю [11; 12], що фактично урівнює таких працівників в правах по застосуванню вогнепальної зброї з співробітниками позавідомчої міліції Росії (аналог міліції ДСО при МВС України), та є прикладом створення державою рівних умов для здійснення такого специфічного виду підприємницької діяльності, як надання охоронних послуг. А тому, на нашу думку, затягування розгляду та прийняття Верховною Радою України Законів України «Про зброю», «Про приватну охоронну діяльність» є не виправданою з точки зору, в першу чергу, особистої безпеки працівників недержавних охоронних підприємств, а також, як було вже сказано – для створення рівних конкурентних умов для всіх суб'єктів ринку охоронних послуг.

Список літератури: 1. Закон України «Про міліцію» від 20.12.90р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1991. №4. Ст.20. 2. Закон України «Про внутрішні війська міністерства внутрішніх справ України» від 26.03.92р. № 2235-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992. №29. Ст.397. 3. Положення Про Державну службу охорони при Міністерстві внутрішніх справ України. Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 10.08.93 р. №615 // Ежемесячное лицензионное издание «Юрист-плюс», «Центр компьютерных технологий», 2002 сентябрь. 4. Настанова по організації служби сторожових і воєнізованих підрозділів охорони

при органах внутрішніх справ. Затверджена наказом МВС України від 22.07.92р. №527 // там само. 5. Про право власності на окремі види майна. Постанова Верховної Ради України від 17.06.92 р. №2471-ХІІ // там само. 6. Положення про Департамент перевезення цінностей та організації інкасації Національного банку України. Затверджене Постановою Правління НБУ №110 від 20.03.2000 р. // там само. 7. Положення Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії. Затверджено Постановою КМ України від 07.09.1993 р. № 706 // там само. 8. Положення про дозвільну систему. Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 // там само. 9. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів. Затверджена Наказом МВС України від 25.03.1993 р. № 164 // там само. 10. Закон України «Про власність», від 7 лютого 1991 р. №697-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. 1991. № 20. Ст.249. 11. Закон Российской Федерации «О частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации» от 11 марта 1992 года № 2487-І. 12. Закон Российской Федерации «Об оружии» // Бюллетень текущего законодательства РФ, вып.9, ч.ІІ, 1994, июль-сентябрь.

Надійшла до редколегії 22.10.02

Я.О. Лантінов

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ СТ. 202 КК УКРАЇНИ «ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗАЙНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ І БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ» В СИСТЕМІ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ

Статтю 202 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Порушення порядку зайняття господарською і банківською діяльністю» розміщено в Розділі VII Особливої частини КК «Злочини в сфері господарської діяльності». З огляду на загальновідоме положення, що система Особливої частини КК будується в залежності від родового об'єкта, таке її положення повинно свідчити, що вказана стаття має єдиний родовий об'єкт із іншими «Злочинами у сфері господарської діяльності». Однак обґрунтування такого висновку має певні перешкоди.

На відміну від інших розділів Особливої частини КК, наприклад таких як Розділ I «Злочини проти основ національної безпеки України», або Розділ VI «Злочини проти власності», або Розділ IX «Злочини проти суспільної безпеки», де в назві розділу міститься вказівка на родовий об'єкт злочинів, що входять до його складу, Розділ VII названо «Злочини в сфері господарської діяльності». Тобто, в назві Розділу VII Особливої частини не міститься безпосередньої вказівки на той об'єкт, який законодавець вважає родовим для злочинів цього розділу. Однак, в доктрині існує й інша позиція, згідно з якою родовим об'єктом злочинів в сфері господарської діяльності є господарська діяльність [1, с.373]. Вважається, що можливо її заперечити з огляду на назви інших розділів, до яких законодавцем було застосовано аналогічний підхід. Наприклад, із аналізу волі законодавця, закріпленої в назві Розділу XIII Особливої частини КК «Злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або